

MEDIÁLNÍ BRIEF

PŘED KONFERENCÍ V ADDIS ABEBĚ O FINANCOVÁNÍ ROZVOJE

8. července 2015

Světoví lídři budou v Addis Abebě rozhodovat o budoucnosti financování globálního rozvoje. Čeští politici zůstávají doma.

SOLIDARITA JEN NA PAPIŘE

Desetitisíce uprchlíků na hranicích Evropské unie¹ dokládají, že situace lidí v nejchudších částech světa nám nemůže být lhostejná. Z domovů je nevyhnaly jen ozbrojené konflikty, ale rovněž extrémní chudoba, hlad a různé formy politické či etnické diskriminace.

„My jsme země, která je solidární, jsme země, která pomáhá, a chci jasně deklarovat, že jsme také země, která pomáhat bude. Ale naším cílem je nastavit systém podpory a pomoci takovým způsobem, abychom řešili příčiny migrace, ne abychom pouze reagovali na její důsledky.“

Bohuslav Sobotka, projev na 30. mimořádné schůzi PSP ČR, 18. června 2015

V nadcházejících šesti měsících dojde postupně v Addis Abebě, New Yorku a Paříži ke třem vrcholným konferencím OSN, které se zaměří právě globální problémy. Na první z nich do etiopské Addis však nemíří žádný člen české vlády.

Příliš ambiciózní plány na řešení extrémní chudoby a humanitárních krizí nepředkládá vláda ani v oblasti zahraniční rozvojové spolupráce a humanitární pomoci. **ČR dává na pomoc třikrát méně, než kolik slíbila, přibližně stejně jako bankrotující Řecko.**² Obavy, že silná prohlášení českých politiků zůstanou jen na papíře, jsou tedy na místě.

KONFERENCE O FINANCOVÁNÍ ROZVOJE BEZ ZÁSTUPCE MINISTERSTVA FINANCÍ

První konference v Addis Abebě se zabývá tím, kde hledat finanční zdroje na udržitelný rozvoj. Kromě Ministerstva zahraničních věcí, které má na starosti politiku zahraniční rozvojové spolupráce, se proto logicky týká i Ministerstva financí. Zatímco Černínský palác vysílá do Addis delegaci vedenou náměstkem, z Ministerstva financí nejede nikdo. Na agendě konference přitom bude i téma, které ministra Babiše extrémně zajímá – daňové úniky.

„Česká republika je po mnoha letech v Bruselu lídrem daňové agendy.“

Andrej Babiš, projev na III. Celostátním sněmu hnutí ANO, 28. února 2015.

Absence nejvyšších představitelů České republiky je chybným rozhodnutím. Přítomnost předsedy vlády či ministrů na globálních jednáních posiluje prestiž země, dodává váhu jejím postojům a prohlášením na mezinárodní úrovni i na domácí scéně, vytváří příležitost prezentovat vlastní cíle i podílet se na řešení problémů, které Českou republiku ovlivňují.

Rovněž v porovnání s okolními státy se neúčast českých vrcholných představitelů v Addis Abebě jeví jako záváhání. Polsko podle posledních zpráv vysílá na konferenci ministra financí spolu s tajemníkem pro zahraniční rozvojovou spolupráci. Slovensko bude reprezentovat ministr zahraničních věcí a v delegaci by měl být i zástupce ministerstva financí.

V případě následujících konferencí v New Yorku a Paříži, které se budou věnovat cílům udržitelného rozvoje, respektive klimatickým změnám, je účast nejvyšších představitelů ČR rovněž nejistá. Doufáme proto, že argumenty uvedené v tomto dokumentu přispějí k tomu, že New York a Paříž zařadí do své podzimní agendy.

V následujícím textu vás seznámíme:

- s klíčovými body jednání v Addis Abebě z pohledu českých nevládních neziskových organizací působících v oblasti rozvojové spolupráce a humanitární pomoci,
- s tím, čím jsou zrovna tyto body důležité pro globální rozvoj a proč jsou relevantní i pro Českou republiku.

ROZVOJOVÉ CÍLE TISÍCILETÍ: POKROK, ALE NE PRO KAŽDÉHO

Klíčové body agendy k zahraniční rozvojové spolupráci (ODA) na konferenci OSN v Addis Abebě³:

- Potvrzení kolektivního závazku poskytovat na ODA 0,7 % HND s konkrétním termínem jeho splnění
- Potvrzení národních závazků ODA/HND a vypracování indikativních plánů pro jejich naplňování
- Zacílení ODA do nejméně rozvinutých zemí a tzv. křehkých zemí
- Zlepšení efektivnosti ODA a zahraniční rozvojové spolupráce⁴

Před patnácti lety si mezinárodní společenství vytyčilo Rozvojové cíle tisíciletí (tzv. MDGs). Jejich hlavním záměrem bylo snížit extrémní chudobu a hlad do roku 2015 o polovinu.⁵ Pomoci s jejich naplněním slíbila i Česká republika.

Řady z Rozvojových cílů se podařilo dosáhnout, a to jak globálně, tak na úrovni jednotlivých zemí. Podařilo se snížit podíl lidí žijících s méně než 1,25 USD na den mezi lety 2000 a 2010 ze 47 % na 22 %, snížit dětskou úmrtnost za poslední dvě dekády o 41 %, zajistit přístup k bezpečné pitné vodě pro 89 % světové populace či umožnit 90 % dětí základní školní docházku.⁶

MDGs však především přitáhly pozornost veřejnosti i politiků k otázce rozvojové spolupráce a k problémům těch nejchudších. Právě ta pozornost je klíčová pro další pokrok směrem k udržitelnému rozvoji za horizont roku 2015.

Výzvou, která po MDGs zůstává, je pak hlavně nerovnoměrnost úspěchů. Úspěšnost „boje“ s chudobou se výrazně liší mezi zeměmi i uvnitř zemí, regionů, měst a na venkově. **Nejvíce lidí žijících v chudobě v současnosti je v jižní Asii a subsaharské Africe.**⁷

Rostoucí nerovnosti jsou ale nejvíc patrné v zemích se středními příjmy, jako např. Argentina, Brazílie, Indie nebo Čína.⁸ Téměř v žádném dílčím rozvojovém cíli se nepodařilo zlepšit situaci těch, kteří jsou chudobou nejvíce ohroženi: ženy, děti, drobní zemědělci, starší lidé, lidé s postižením, příslušníci menšin či uprchlíci.⁹

I přes úspěchy v plnění MDGs na světě:

- žije stále více než 1,2 miliardy lidí s méně než 1,25 USD na den
- každý osmý člověk na planetě hladoví
- 162 milionů dětí trpí chronickou podvýživou
- více než 2,5 miliardy lidí nemá přístup k hygienickým zařízením
- jedna třetina městských obyvatel v rozvojových zemích žije v chudinských čtvrtích
- z více než 900 mil. negramotných je přes 60 % žen
- v rozvojových zemích pracuje až 56 % lidí v tzv. zranitelných zaměstnáních v nedůstojných pracovních podmínkách
- každý den více než 32 000 lidí opouští své domovy z důvodů válečných konfliktů...¹⁰

Sedm cílů z osmi se týkalo zejména rozvojových zemí. Osmý cíl – globální partnerství – směřoval na nejbohatší státy. Jeho nejviditelnější částí je závazek bohatých zemí poskytovat 0,7 % hrubého národního důchodu (HND) na zahraniční rozvojovou spolupráci (ODA). Podle předběžných statistik OECD činil v roce 2014 globální příspěvek na ODA 0,29 % HND, přičemž **hranici 0,7 % překročilo jen 5 zemí.**¹¹ Pro splnění Rozvojových cílů tisíciletí v oblasti chudoby, zdraví a vzdělání chybí 120 mld. dolarů.¹²

ODA má zásadní význam především pro nejméně rozvinuté země (LDCs) a tzv. křehké země. Ty většinou nedisponují prakticky žádnými domácími finančními zdroji na rozvoj a často více než polovina jejich obyvatel žije v extrémní chudobě.¹³ Ve srovnání s většinou rozvojových zemí, kde význam ODA oproti dalším financím pro rozvoj klesá, představuje **ODA pro nejchudší země stále přes 70 % veškerých vnějších financí.** Schopnost těchto zemí přitáhnout jiné zdroje, včetně přímých zahraničních investic, přitom zůstává velmi omezená.¹⁴

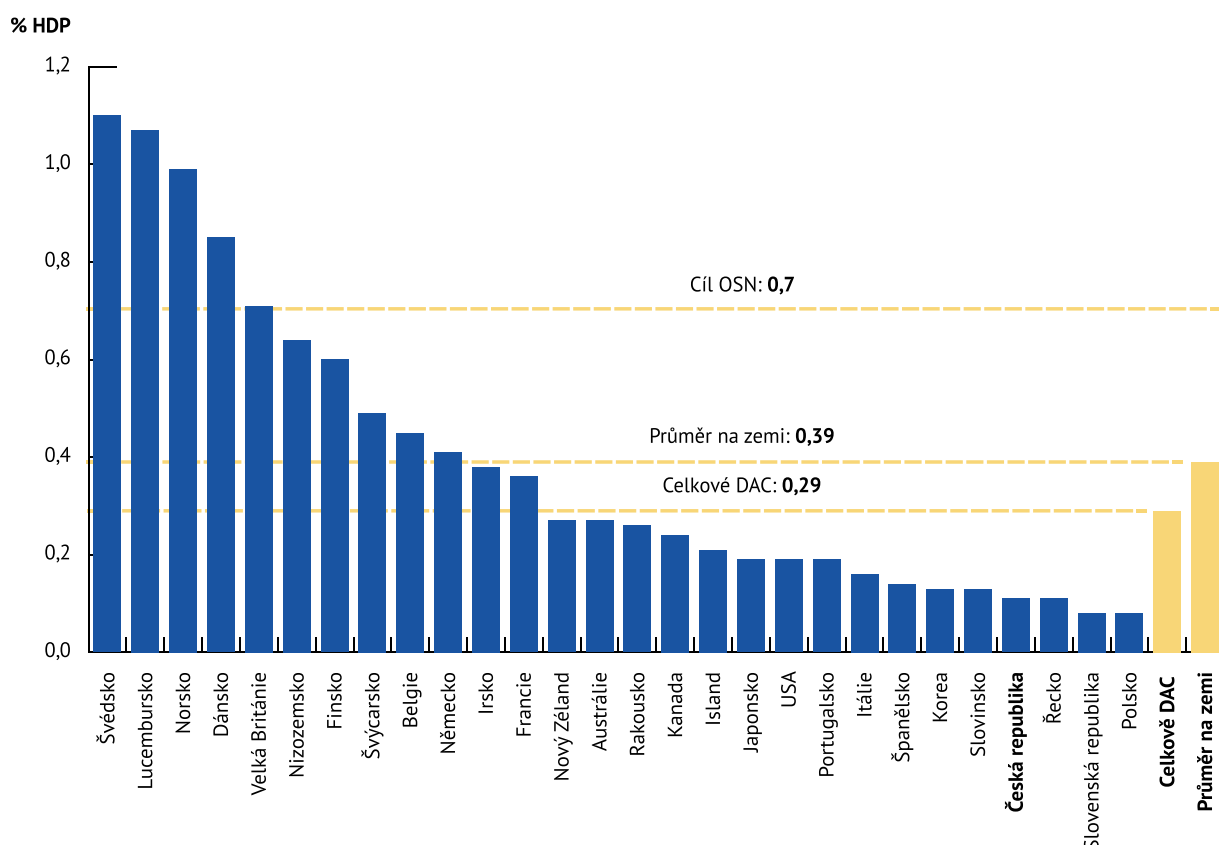
„Rozsah naší rozvojové pomoci neodpovídá ekonomické situaci ČR. Mým úkolem/cílem je přesvědčit vládu i veřejnost o potřebě ji navýšit.“

Lubomír Zaorálek, zpráva na jeho twitterovém účtu, 18. 3. 2015.

Selhání v rámci osmého cíle se bohužel týká i České republiky, která je 28. nejrozvinutější (dle HDI) a 38. nejbohatší (dle HDP na obyvatele) zemí světa. Při vstupu do EU česká vláda slíbila poskytovat na zahraniční rozvojovou spolupráci 0,33 % HND do roku 2015. Odhad za rok 2014 ukazuje, že dává třikrát méně, tedy 0,11 % HND. Podle dostupných informací má její výše v příštích letech v lepším případě stagnovat. **Alarmující je, že ODA ve stejné výši jako ČR, tedy 0,11 % HND, poskytuje např. bankrotující Řecko.**

V neposlední řadě pak Česku nesluší ani **dvojí metr „solidarity“**, kdy v rámci EU tento princip zdůrazňuje, ale vlastní rozvojové závazky vůči chudším zemím neplní. Pro ilustraci, pro období 2014–2020 má ČR na svůj rozvoj přislíbeno 650 mld. Kč z Evropských investičních a strukturálních fondů.¹⁵

Graf 1: Podíl zahraniční rozvojové spolupráce na HND jednotlivých dárců za rok 2014 (ODA 2014 v % HND)¹⁶



DAŇOVÉ ÚNIKY PŘIPRAVÍ ROZVOJOVÉ ZEMĚ O VÍC PENĚŽ, NEŽ KOLIK DOSTANOU SKRZE ROZVOJOVOU SPOLUPRÁCI

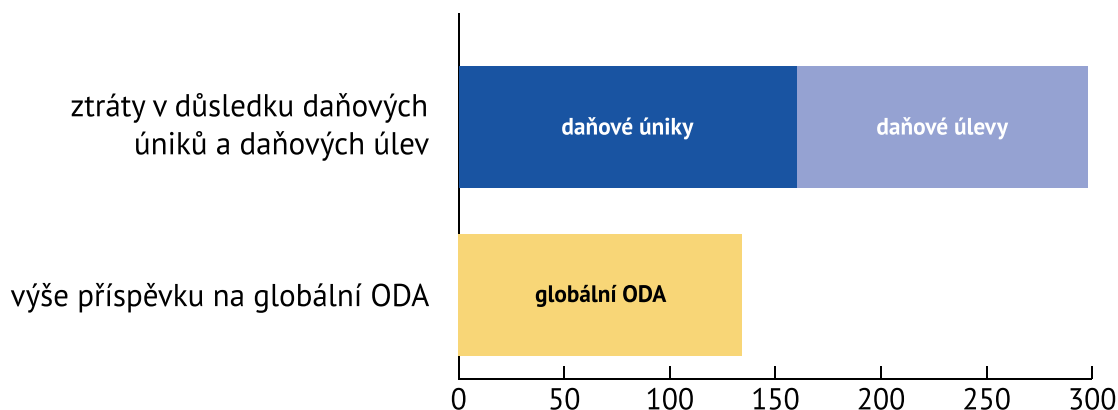
Klíčové body daňové agendy na konferenci OSN k financování rozvoje v Addis Abebě¹⁷:

- Vytvoření mezivládního panelu pro daňové otázky
- Zavedení veřejného výkaznictví podle zemí pro velké nadnárodní korporace
- Posílení multilaterální automatické výměny daňových informací i s rozvojovými zeměmi
- Zasazení se o ukončení škodlivých daňových praktik

Podle konzervativních odhadů britské neziskové organizace Action Aid přijdou **rozvojové země každý rok o 120 až 160 miliard dolarů v důsledku daňových úniků. O dalších 138 miliard dolarů přijdou kvůli daňovým úlevám** (například v podobně daňových prázdnin) pro zahraniční investory. Celkem tak jejich daňové ztráty dosahují víc než dvojnásobku ročního objemu globální rozvojové spolupráce (přibližně 130 miliard dolarů).

Příčiny uvedených ztrát nespočívají ve vysoké míře šedé ekonomiky či korupce, i když i to jsou problémy, které země (nejen ty nejchudší) připravují o cenné finanční zdroje. Na vině jsou zejména mezery v globálních daňových pravidlech i škodlivé daňové praktiky, jurisdikcí označovaných jako daňové ráje. Řada z nich se nalézá ve státech Evropské unie, USA či na územích podléhající jejich kontrole.

Graf 2: Daňové ztráty v kontextu rozvojových zemí (v mld. USD ročně)



Nadnárodní společnosti dokážou mezer a různých výhod daňových režimů velmi účinně využívat k agresivní daňové optimalizaci. Díky své struktuře, která čítá desítky až stovky dceřiných společností po celém světě, dokážou přesouvat zisky ze zemí, kde se tvoří, do jurisdikcí s nízkým či nulovým zdaněním, tedy do takzvaných daňových rájů. Využívají k tomu nesmyslně nízkých cen pro vnitrofiremní obchodování, za které dceřiné společnosti v rozvojových zemích „prodávají“ suroviny spřáteleným firmám v daňových rájích. Od nich naopak za velmi vysoké částky „nakupují“ manažerské a finanční služby nebo právo na využití značky. Tato praxe stlačuje zisk dceřiných firem v rozvojových zemích na minimum, a státu tak neodvádějí žádné daně (viz rámeček: příklady z praxe).

Příklady agresivní daňové optimalizace z praxe

V průběhu šesti let přišla vláda Malawi o 43 milionů amerických dolarů v podobě daňových příjmů. Ztrátu má na svědomí jediná firma. Australská těžební společnost Paladin využila kombinaci agresivní daňové optimalizace (např. skrze dceřiné společnosti v Nizozemsku) a daňových úlev. Malawi přitom patří podle HDP na obyvatele k nejchudší zemi světa. Částka 43 milionů dolarů by pokryla náklady na roční léčbu 431 000 nakažených HIV/AIDS (téměř poloviny všech nakažených v Malawi), mzdu 39 000 učitelů, 17 000 zdravotních sester a 8 500 lékařů.¹⁸

Zlepšení pravidel, které zmenší manévrovací prostor pro účelové přesuny zisků a vyhýbání se daním, je v zájmu jak rozvojových, tak rozvinutých zemí. **Počet firem, které přesunuly své sídlo z České republiky do některého z daňových rájů, se v loňském roce zvýšil na 13 247.**¹⁹ V nové Koncepti politiky ČR v EU vláda uvádí, že chce „usilovat o maximální informační otevření daňových rájů a jejich celkové globální omezení.“²⁰ Právě vytvoření mezivládního panelu pro daňové otázky je jedním z hlavních bodů, které se v této souvislosti budou v Addis Abebě probírat. Na agendě jsou i další body, jako například výměna daňových informací či zvýšení transparentnosti účetnictví nadnárodních firem, které by mohly omezit daňové úniky.

„Role OSN by se měla spíše posílit, protože dnes není taková, jak si kdysi svět představoval.“

Andrej Babiš, prohlášení pro Českou televizi po setkání s PanKi-munem, generálním tajemníkem OSN, 15. 4. 2015

Bylo by tedy v zájmu České republiky, aby při těchto jednáních byl i ministr financí Andrej Babiš, mezi jehož hlavní priority patří efektivní výběr daní, anebo alespoň někdo z ministerstva financí.

POUŽITÉ ZDROJE

- 1 Za první čtvrtletí 2015 požádalo v Evropské unii o azyl 185 000 lidí. Zdroj: Eurostat: Asylum in the EU in the first quarter 2015, 18. červen 2015 (<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/6887997/3-18062015-CP-EN.pdf/4457b-050-26f9-4cf1-bf27-9ffb73ff8c7b>).
- 2 OECD DAC (2015): Development aids table in 2014 but flows to poorest countries still falling (<http://www.oecd.org/dac/stats/development-aid-stable-in-2014-but-flows-to-poorest-countries-still-falling.htm>).
- 3 Konkrétní požadavky členských organizací FoRS v této oblasti naleznete s vysvětlením v dopise adresovaném ministru zahraničních věcí ČR Lubomíru Zaorálkovi z 19. května t. r. v příloze.
- 4 Zásady efektivního rozvoje zahrnují: naplňování rozvojových priorit stanovených samotnými rozvojovými zeměmi (tj. princip vlastnictví rozvojového procesu), inkluzivní rozvojové partnerství, zaměření na výsledky (odstranění chudoby a nerovnosti, udržitelný rozvoj, zvyšování kapacit partnerských zemí), transparentnost a sdílenou odpovědnost (<http://www.oecd.org/dac/effectiveness/Busan%20partnership.pdf>).
- 5 Dalšími z celkových osmi MDGs jsou: zajistit základní vzdělání pro všechny, rovnost pohlaví a posílit roli žen ve společnosti, snížit dětskou úmrtnost, zlepšit zdraví matek, bojovat s HIV/AIDS, malárií a dalšími nemocemi, zajistit udržitelný stav životního prostředí, budovat globální partnerství pro rozvoj (viz UN: <http://www.un.org/millenniumgoals/>).
- 6 Viz UN (2014): "The Millennium Development Goals Report 2014" <http://www.un.org/millenniumgoals/2014%20MDG%20report/MDG%202014%20English%20web.pdf>.
- 7 Viz OSN (2014): "The Millennium Development Goals Report 2014" <http://www.un.org/millenniumgoals/2014%20MDG%20report/MDG%202014%20English%20web.pdf>.
- 8 OECD (2011): Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising.
- 9 Viz UN (2014): "The Millennium Development Goals Report 2014" <http://www.un.org/millenniumgoals/2014%20MDG%20report/MDG%202014%20English%20web.pdf>.
- 10 Viz UN (2014): "The Millennium Development Goals Report 2014" <http://www.un.org/millenniumgoals/2014%20MDG%20report/MDG%202014%20English%20web.pdf>.
- 11 Konkrétně Velká Británie, Norsko, Švédsko, Dánsko a Lucembursko, více informací <http://www.compareyourcountry.org/oda?cr=oecd&lg=en>
- 12 OECD (2012): Issue Paper: Achieving the MDGs <http://www.oecd.org/social/poverty/50463407.pdf>
- 13 OSN (2014): The State of the Global Partnership for Development. MDG Gap Task Force Report 2014 (http://www.un.org/millenniumgoals/2014_Gap_Report/MDG%20Gap%20Task%20Force%20Report%202014_full%20report_English.pdf)

- 14 OECD DAC (2014): „Targeting ODA Towards Countries in Greatest Need“, DCD/DAC(2014)20.
- 15 Strukturální fondy EU – Programové období 2014–2020: <http://dotaceeu.cz/cs/Fondy-EU/2014–2020>.
- 16 OECD DAC (2015): Development aids table in 2014 but flows to poorest countries still falling. <http://www.oecd.org/dac/stats/development-aid-stable-in-2014-but-flows-to-poorest-countries-still-falling.htm>. (Jedná se o předběžné statistiky z dubna 2015.)
- 17 Konkrétní požadavky členských organizací FoRS v této oblasti naleznete s vysvětlením v dopise adresovaném ministru zahraničních věcí ČR Lubomíru Zaorálkovi z 19. května t. r. v příloze.
- 18 Více informací k případu v publikaci Action Aid „An Extractive Affair“, dostupná zde: <http://www.actionaid.org/publications/extractive-affair-how-one-australian-mining-companys-tax-dealings-are-costing-worlds-po>
- 19 <http://www.bisnode.cz/tiskove-zpravy/vlastnicko-struktury-zalozene-na-danovych-rajich-jsou-vice-agresivni/>
- 20 Koncepce politiky ČR v EU: aktivní a srozumitelná ČR v jednotné Evropě, strana 8. <http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Koncepce-politiky-CR-v-EU.pdf>

POUŽITÉ CITÁTY

1. CITÁT Sobotka Bohuslav: <http://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/Premier-Sobotka-Evropa-je-v-tuto-chvili-znovu-na-osudove-krizovate-380297>
2. CITÁT Babiš Andrej: <http://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/Babis-ANO-Vznikli-jsme-proto-aby-chom-pomohli-lidem-nebudeme-to-menit-364106>
3. CITÁT Zaorálek Lubomír: <https://twitter.com/zaoralekl/status/57832259646853296>
4. CITÁT Babiš Andrej: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/307961-babis-na-newyorske-burze-lepsi-nez-delat-ministra>

AUTOŘI A KONTAKTY:

Katarína Šrámková, část k ODA, katarina.sramkova@fors.cz

Ondřej Kopečný (s využitím podkladů od **Magnuse Gustavssona**),
část k daním, kopecny@glopolis.org



Vznik této publikace byl financován z prostředků Evropské unie, České rozvojové agentury a Ministerstva zahraničních věcí. Obsah nemusí vyjadřovat stanoviska sponzorů a nezakládá zodpovědnost z jejich strany.